

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Wyspecjalizowany sąd do międzynarodowych spraw handlowych
(*Kammer für internationale Handelssachen bei dem Landgericht
Frankfurt am Main*) – rozwiązanie niemieckie z 2018 r.

dr Edyta Figura-Góralczyk

Prawa podstawowe
Warszawa 2019

Autor:

Edyta Figura-Góralczyk – dr nauk prawnych, Adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego i Gospodarczego na Wydziale Finansów i Prawa Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, radca prawny.

Spis treści

I. Wprowadzenie	5
II. Organizacja Wyspecjalizowanego sądu do międzynarodowych spraw handlowych we Frankfurcie nad Menem	7
III. Określenie zasad postępowania przed Wyspecjalizowanym sądem do międzynarodowych spraw handlowych we Frankfurcie nad Menem	9
1. Język postępowania	9
2. Właściwość rzeczowa	11
3. Sędziowie	16
4. Inne istotne zasady postępowania	18
IV. Związek założeń jurysdykcji, toku postępowania oraz reguł wykonywania orzeczeń ze specyfiką międzynarodowego obrotu handlowego – wzmianka	23
1. Jurysdykcja	23
2. Wybrane elementy postępowania	24
3. Uznawanie i wykonywanie orzeczeń	25
V. Uwagi prawnoporównawcze – podobne nowe rozwiązania w wybranych państwach europejskich	27
VI. Podsumowanie	31
VII. Źródła	33
1. Akty normatywne, projekty aktów normatywnych i dokumenty	33
2. Publikacje i opinie	34

I. Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszej pracy jest omówienie Wyspecjalizowanego niemieckiego sądu do międzynarodowych spraw handlowych (*Kammer für internationale Handelssachen bei dem Landgericht Frankfurt am Main*), dalej: „KIHS”.

Praca została podzielona na sześć części, obejmujących: (I) wprowadzenie, (II) organizację tego sądu, (III) zasady postępowania przed nim, (IV) wzmiankę na temat powiązania założeń jurysdykcji, toku postępowania oraz reguł wykonywania orzeczeń ze specyfiką międzynarodowego obrotu handlowego, (V) uwagi prawnoporównawcze oraz (VI) podsumowanie.

W Niemczech już w 2010 roku w kilku sądach krajowych (*Landgerichte*) toczyły się ustnie sprawy w języku angielskim, o ile strony tak zgodnie postanowiły¹. Dla przykładu przed 38 Wydziałem Cywilnym Sądu Krajowego w Kolonii toczyła się sprawa dnia 24 listopada 2011 r. o sygn. akt LG, Az. 38 O 1/11, w ramach której postępowanie ustne odbyło się w języku angielskim, natomiast protokół oraz zawarta ugoda zostały sporządzone w języku niemieckim².

Ponadto już od 2010 roku sądy krajowe w Kolonii, Bonn i Aachen przewidywały utworzenie specjalnych wydziałów, w których możliwe było prowadzenie ustnej części postępowania w języku angielskim na wniosek stron w ramach obowiązujących wówczas przepisów procesowych³.

Niemniej w celu ułatwienia prowadzenia postępowania w języku angielskim i uatrakcyjnienia jurysdykcji sądów niemieckich dla zagranicznych stron Landy Nadrenia Północna-Westfalia, Hamburg, Hesja oraz Dolna Saksonia przygotowały w 2010 roku projekt ustawy o utworzeniu wydziałów do międzynarodowych spraw handlowych⁴, który jednak nie został uchwalony. Następnie w 2014 roku Landy Nadrenia Północna-Westfalia, Hamburg oraz Dolna Saksonia oparły na wyżej wymienionym projekcie kolejny projekt ustawy

¹ Zob. M.W. Huff, *Modellprojekt in NRW. LG Köln goes international*. <https://www.lto.de/recht/hintergruende/h/modellprojekt-in-nrw-lg-koeln-goes-international/> (dostęp: 29.03.2019 r.).

² Zob. M.W. Huff, *Modellprojekt...* [Przypis 2].

³ Zob. M.W. Huff, *Modellprojekt...* [Przypis 2].

⁴ Entwurf eines Gesetzes zur Einführung von Kammern für internationale Handelssachen (KfiHG) Antrag der Länder Nordrhein-Westfalen, Hamburg und Hessen, Niedersachsen, Drucksache 42/10, informacja o nim znajduje się m.in. w Plenarprotokoll 869 Bundesrat 869. Sitzung, Berlin, 7. Mai 2010, s. 118 pkt A, https://www.bundesrat.de/SharedDocs/downloads/DE/plenarprotokolle/2010/Plenarprotokoll-869.pdf?__blob=publicationFile&v=4 (dostęp: 31.03.2019 r.); zob. C.A. Kern, *English as a Court Language in Continental Courts*, „Erasmus Law Review” 2012, vol. 5(3), s. 199–200.

o utworzeniu wydziałów do międzynarodowych spraw handlowych⁵, który również nie został uchwalony. Ten ostatni projekt – w uwagi na zakończenie kadencji niemieckiego Parlamentu, do którego został wniesiony projekt – został ponownie wniesiony przez Landy Nadrenia Północna-Westfalia, Bawaria, Hamburg, Hesja oraz Dolna Saksonia w 2018 roku⁶, jednak do chwili obecnej nie został uchwalony⁷. Projekt zakłada zmianę przede wszystkim niemieckiej ustawy o ustroju sądownictwa (*Gerichtsverfassungsgesetz*, GVG⁸) oraz niemieckiego Kodeksu postępowania cywilnego (*Zivilprozessordnung*, ZPO⁹). Najistotniejsza zmiana dotyczy § 184 GVG, zgodnie z którą postępowanie przed wydziałami do międzynarodowych spraw handlowych w Sądach Krajowych (*Landgericht*) oraz w ramach środka odwoławczego od ich orzeczeń przed wydziałami Wyższego Sądu Krajowego (*Oberlandesgericht*) toczy się w języku angielskim, w tym w języku angielskim jest sporządzany protokół oraz wydawane orzeczenie¹⁰. Ponadto zgodnie z tym projektem w tych sprawach również postępowanie przed Niemieckim Sądem Federalnym (*Bundesgerichtshof*, BGH) może toczyć się języku angielskim¹¹. Projekt z 2018 roku do chwili obecnej (stan na 31 marca 2019 r.) nie został uchwalony.

⁵ Gesetzesantrag der Länder Nordrhein-Westfalen, Hamburg, Niedersachsen, 6.03.2014, Entwurf eines Gesetzes zur Einführung von Kammern für internationale Handelssachen (KfiHG), Bundesrat Drucksache 93/14, <https://www.cr-online.de/93-14.pdf> (dostęp: 31.03.2019 r.), Gesetzentwurf des Bundesrat, 14.03.14, Entwurf eines Gesetzes zur Einführung von Kammern für internationale Handelssachen (KfiHG), Bundesrat Drucksache 93/14 (Beschluss), [https://www.cr-online.de/93-14\(B\).pdf](https://www.cr-online.de/93-14(B).pdf) (dostęp: 31.03.2019 r.).

⁶ Gesetzesantrag der Länder Nordrhein-Westfalen, Bayern, Hamburg, Hessen, Niedersachsen, 20.02.18, Entwurf eines Gesetzes zur Einführung von Kammern für internationale Handelssachen (KfiHG), Drucksache 53/18, <http://dipbt.bundestag.de/dip21/brd/2018/0053-18.pdf> (dostęp: 31.03.2019 r.), dalej: „Entwurf 53/18”.

⁷ Informacja o stanie procesu legislacyjnego: <http://dipbt.bundestag.de/extrakt/ba/WP19/2321/232172.html> (dostęp: 31.03.2019 r.).

⁸ Ustawa o ustroju sądownictwa w języku niemieckim: „*Gerichtsverfassungsgesetz*”, <https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/>, dalej: „GVG”.

⁹ Niemiecki kodeks postępowania cywilnego, w języku niemieckim: „*Zivilprozessordnung*”, <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/>, (dostęp: 31.03.2019 r.), dalej: „ZPO”.

¹⁰ Projektowany § 184 (2) GVG, Entwurf 53/18, s. 2-3.

¹¹ Projektowany § 184 (3) GVG, Entwurf 53/18, s. 3.

II. Organizacja Wyspecjalizowanego sądu do międzynarodowych spraw handlowych we Frankfurcie nad Menem

Dnia 30 marca 2017 roku Minister Sprawiedliwości Landu Hesja – Eva Kühne-Hörmann – zorganizowała konferencję, w ramach której przedstawiono plany utworzenia Wyspecjalizowanego sądu do międzynarodowych spraw handlowych przy Sądzie Krajowym we Frankfurcie nad Menem (*Kammer für internationale Handelssachen bei dem Landgericht Frankfurt am Main*). Na konferencji analizę organizacji tego sądu przedstawili profesorowie B. Hess, T. Pfeiffer, C. Duve oraz Przewodniczący Wyższego Sądu Krajowego we Frankfurcie nad Menem – R. Poseck¹².

Następnie 2 listopada 2017 roku wydano oficjalne oświadczenie o utworzeniu KIHŚ w ramach Sądu Krajowego we Frankfurcie nad Menem (*Landgericht Frankfurt am Main*), którego rozpoczęcie działania wyznaczono na dzień 1 stycznia 2018 roku¹³. Jest to drugi Wydział do spraw handlowych – Międzynarodowy Wydział do spraw handlowych (2. *Kammer für Handelssachen – Internationale Kammer für Handelssachen*)¹⁴.

Zgodnie z § 21a (1) GVG w każdym sądzie tworzy się Prezydium¹⁵. Na podstawie § 21a (2) GVG Prezydium składa się z przewodniczącego lub sędziego nadzorującego oraz wybranych sędziów w liczbie zależnej od liczby stanowisk sędziowskich w danym sądzie, określonej w pkt 1 do 5 tego paragrafu. Do kompetencji Prezydium należy m.in. podzielenie zadań w ramach danego sądu (§ 21e (1) GVG). Na podstawie § 21e (1) GVG Prezydium określa skład organów orzekających, wyznacza sędziów śledczych, reguluje reprezentację i rozdziela sprawy. Te zarządzenia wydawane są przed rozpoczęciem roku budżetowego na czas jego

¹² Szerzej zob.: M. Weller, *The Justice Initiative Frankfurt am Main 2017*, informacja napisana przez B. Hess, Dyrektora Wykonawczego Instytutu Maxa Plancka w Luxembourg zajmującego się prawem procesowym, <http://conflictoflaws.net/2017/the-justice-initiative-frankfurt-am-main-2017-law-made-in-frankfurt/> (dostęp: 28.03.2019 r.).

¹³ Informacja zamieszczona na stronie sądu, *Das Landgericht Frankfurt am Main beabsichtigt, ab Januar 2018 eine englischsprachige Kammer für Handelssachen einzurichten*, <https://ordentliche-gerichtsbarkeit.hessen.de/pressemitteilungen/englischsprachige-kammer-f%C3%BCr-handelssachen-ab-januar-2018> (dostęp: 28.03.2019 r.).

¹⁴ Plan podziału zadań dla Sądu Krajowego we Frankfurcie nad Menem z 2019 r. (*Geschäftsverteilung für das Landgericht Frankfurt am Main 2019*), stan na 13.02.2019 r., s. 88, dostępny w języku niemieckim, <https://ordentliche-gerichtsbarkeit.hessen.de/sites/ordentliche-gerichtsbarkeit.hessen.de/files/Gesch%C3%A4ftsverteilung%202019%20Stand%2013.02.2019-%20Internet.pdf>, (dostęp: 22.03.2019 r.), dalej: „Plan podziału zadań”.

¹⁵ § 21a (1) GVG w języku niemieckim: *Bei jedem Gericht wird ein Präsidium gebildet*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___21a.html (dostęp: 31.03.2019 r.).

trwania. Przewodniczący określa, jakie zadania sądowe on wykonuje. Każdy sędzia może należeć do kilku składów orzekających¹⁶. Plan podziału zadań może być zmieniony w trakcie roku budżetowego jedynie wtedy, gdy jest to konieczne z powodu przeciążenia lub niewystarczającego wykorzystania sędziego lub składu orzekającego lub w wyniku zmiany lub trwałej przeszkody dla poszczególnych sędziów. Przed zmianą przewodniczący powinien dać możliwość wypowiedzenia się sędziom, którzy przynależą do składu orzekającego, którego dotyczy zmiana planu podziału zadań – § 21e (3) GVG¹⁷. Zgodnie z § 21e (9) GVG nie ma wymogu publikacji planu podziału zadań, ale prezes lub sędzia nadzorujący ma obowiązek udostępnić go do wglądu w siedzibie sądu¹⁸.

Korzystając ze swoich kompetencji wynikających z art. § 21e (1) GVG Prezydium Sądu Krajowego we Frankfurcie nad Menem, w tzw. Planie podziału zadań (*Geschäftsverteilung*) na 2018 rok podjęło decyzję o tym, iż od 1 stycznia 2018 roku dotychczasowy drugi Wydział do spraw handlowych Sądu Krajowego we Frankfurcie nad Menem stanie się Międzynarodowym Wydziałem do spraw handlowych, w którym sprawy mogą się toczyć w języku angielskim.

W ocenie prezesa Sądu dr. Wilhelma Wolfa stworzenie KIHS powinno umocnić pozycję Sądu Krajowego we Frankfurcie po Brexicie¹⁹. Zasoby rzeczowe oraz osobowe dla KIHS zostały sfinansowane przez Rząd Landu Hesja (*Hessische Landesregierung*)²⁰.

Utworzenie KIHS nastąpiło na podstawie dotychczas obowiązującego w Niemczech stanu prawnego, bowiem – jak wskazywano w pkt I – od 2010 roku bezskutecznie próbowano doprowadzić do przyjęcia ustawy o utworzeniu wydziałów do międzynarodowych spraw handlowych.

¹⁶ § 21e (1) GVG w języku niemieckim: *Das Präsidium bestimmt die Besetzung der Spruchkörper, bestellt die Ermittlungsrichter, regelt die Vertretung und verteilt die Geschäfte. Es trifft diese Anordnungen vor dem Beginn des Geschäftsjahres für dessen Dauer. Der Präsident bestimmt, welche richterlichen Aufgaben er wahrnimmt. Jeder Richter kann mehreren Spruchkörpern angehören*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___21e.html (dostęp: 31.03.2019 r.).

¹⁷ § 21e (3) GVG w języku niemieckim: *Die Anordnungen nach Absatz 1 dürfen im Laufe des Geschäftsjahres nur geändert werden, wenn dies wegen Überlastung oder ungenügender Auslastung eines Richters oder Spruchkörpers oder infolge Wechsels oder dauernder Verhinderung einzelner Richter nötig wird. Vor der Änderung ist den Vorsitzenden Richtern, deren Spruchkörper von der Änderung der Geschäftsverteilung berührt wird, Gelegenheit zu einer Äußerung zu geben*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___21e.html, (dostęp: 31.03.2019 r.).

¹⁸ § 21e (9) GVG w języku niemieckim: *Der Geschäftsverteilungsplan des Gerichts ist in der von dem Präsidenten oder aufsichtführenden Richter bestimmten Geschäftsstelle des Gerichts zur Einsichtnahme aufzulegen; einer Veröffentlichung bedarf es nicht*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___21e.html (dostęp: 31.03.2019 r.).

¹⁹ Zob. wypowiedź dr W. Wolfa zamieszczona w informacji: *Das Landgericht Frankfurt...*, <https://ordentliche-gerichtsbarkeit.hessen.de/pressemitteilungen/englischsprachige-kammer-f%C3%BCr-handelssachen-ab-januar-2018> (dostęp: 28.03.2019 r.).

²⁰ Informacja zamieszczona na stronie sądu: *Das Landgericht Frankfurt...*[Przypis 14].

III. Określenie zasad postępowania przed Wyspecjalizowanym sądem do międzynarodowych spraw handlowych we Frankfurcie nad Menem

Postępowanie przed KIHS uregulowano w tzw. Planie podziału zadań (*Geschäftsverteilung*)²¹, do którego wprowadzenia upoważnia Prezydium danego sądu § 21e (1) GVG²². Natomiast w pozostałym zakresie KIHS proceduje zgodnie z zasadami określonymi w niemieckim Kodeksie postępowania cywilnego (ZPO) oraz w ustawie o ustroju sądownictwa (GVG).

1. Język postępowania

Język angielski jest wyłącznie językiem postępowania ustnego przed KIHS. Dzieje się tak dlatego, iż – jak wskazywano wyżej – nie została jeszcze uchwalona ustawa o utworzeniu wydziałów do międzynarodowych spraw handlowych, która przewiduje szersze zastosowanie języka obcego przed niemieckimi sądami.

Zgodnie z § 185 (2) GVG²³ korzystanie z tłumacza może zostać wyłączone, jeżeli wszystkie strony biorące udział w postępowaniu posługują się bardzo dobrze językiem obcym²⁴. Ponadto w sprawach rodzinnych i w sprawach, w których strony mogą wybrać jurysdykcję, nie jest konieczne wezwanie tłumacza, jeżeli sędzia zna bardzo dobrze język, którym chcą w postępowaniu posługiwać się jego strony zgodnie z § 185 (3) GVG²⁵. Te przepisy dają sądowi niemieckiemu władzę dyskrecyjną, która pozwala mu na prowadzenie postępowania

²¹ Plan podziału zadań, s. 88.

²² § 21e (1) GVG w języku polskim: *Prezydium określa skład organów orzekających, wyznacza sędziów śledczych, reguluje reprezentację i rozdziela sprawy. Te zarządzenia mają miejsce przed rozpoczęciem roku budżetowego na czas jego trwania. Przewodniczący określa, jakie funkcje sądowe on wykonuje. Każdy sędzia może należeć do kilku składów orzekających.* § 21e (1) GVG w języku niemieckim: *Das Präsidium bestimmt die Besetzung der Spruchkörper, bestellt die Ermittlungsrichter, regelt die Vertretung und verteilt die Geschäfte. Es trifft diese Anordnungen vor dem Beginn des Geschäftsjahres für dessen Dauer. Der Präsident bestimmt, welche richterlichen Aufgaben er wahrnimmt. Jeder Richter kann mehreren Spruchkörpern angehören*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___21e.html (dostęp: 31.03.2019 r.).

²³ § 185 (2) GVG w języku niemieckim: *Die Zuziehung eines Dolmetschers kann unterbleiben, wenn die beteiligten Personen sämtlich der fremden Sprache mächtig sind*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___185.html (dostęp: 31.03.2019 r.).

²⁴ § 185 (2) GVG w języku niemieckim: *Die Zuziehung eines Dolmetschers kann unterbleiben, wenn die beteiligten Personen sämtlich der fremden Sprache mächtig sind*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___185.html (dostęp: 31.03.2019 r.).

²⁵ § 185 (3) GVG w języku niemieckim: *In Familiensachen und in Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit bedarf es der Zuziehung eines Dolmetschers nicht, wenn der Richter der Sprache, in der sich die beteiligten Personen erklären, mächtig ist*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___185.html, (dostęp: 31.03.2019 r.).

w języku obcym, o ile wszystkie strony znają ten język²⁶ i o ile wszystkie strony postępowania zgadzają się na toczenie sprawy w tym języku²⁷. W ocenie doktryny niemieckiej nie stoi na przeszkodzie toczeniu sprawy w języku obcym § 169 GVG i wyrażona w nim zasada publicznego procesu²⁸.

Natomiast w pozostałym zakresie konieczne jest korzystanie z języka niemieckiego. Bowiernie zgodnie z § 184 GVG językiem sądu jest język niemiecki. Dodatkowo zagwarantowano Serbołużyczanom prawo do wypowiedzania się w języku serbołużyckim przed sądem w okręgach zamieszkałych przez ludność serbołużycką²⁹. Ponadto w świetle § 185 (1) zd. 1 GVG, jeżeli sąd proceduje z udziałem osób, które nie władają językiem niemieckim, powinien wezwać do sprawy tłumacza³⁰. W świetle § 185 (1a) GVG sąd może w ten sposób zorganizować postępowanie, zeznania lub przesłuchanie, że tłumacz przebywa w innym miejscu niż sala rozpraw. Postępowanie, zeznania lub przesłuchanie są w czasie rzeczywistym nagrywane w miejscu przebywania tłumacza i na sali rozpraw³¹. Na podstawie § 185 (1) zd. 2 GVG protokół dodatkowy nie jest sporządzony w języku obcym, jednakże wypowiedzi (*Aussagen*) oraz oświadczenia (*Erklärungen*) powinny być zapisane w protokole lub w załączniku do protokołu w języku obcym, jeśli i w takim zakresie, w jakim sędzia uzna to za konieczne ze względu na ich istotność dla sprawy³². Dalej w § 185 (1) zd. 3 GVG czytamy, iż w odpowiednich przypadkach do protokołu należy dołączyć tłumaczenie poświadczane przez tłumacza³³. Z powyższego wynika, że co do zasady protokół z rozprawy przed KIHS powinien być sporządzony w języku niemieckim, a co najwyżej niektóre wypowiedzi lub oświadczenia mogą być w nim zamieszczone w języku obcym (np. angielskim).

²⁶ Zob. Urteil von Landesarbeitsgericht Köln 11. Kammer, 18. Februar 2000, 11 Sa 1268/99, Monatsschrift für Deutsches Recht (MDR) 2000, 1337, zob. C.A. Kern, *English...*, s. 197.

²⁷ Informacja zamieszczona na stronie sądu, *Das Landgericht Frankfurt...* [Przypis 14].

²⁸ Zob. szerzej: M. Wallimann, *Der Unmittelbarkeitsgrundsatz im Zivilprozess, Dogmatik und Zukunftsperspektiven eines Verfahrensgrundsatzes im 21. Jahrhundert – zugleich ein Beitrag zur allgemeinen Verfahrenslehre*, Tübingen 2016 s. 364, Za m.in.: W. Ewer, *Das Öffentlichkeitsprinzip – ein Hindernis für die Zulassung von Englisch als konsensualoptionaler Gerichtssprache?*, 63 NJW, 2010, s. 1324 i n.

²⁹ § 184 GVG w języku niemieckim: *Die Gerichtssprache ist deutsch. Das Recht der Sorben, in den Heimatkreisen der sorbischen Bevölkerung vor Gericht sorbisch zu sprechen, ist gewährleistet*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/_184.html (dostęp: 31.03.2019 r.). W pierwotnej wersji ustawy był to § 186 GVG zob. C.A. Kern, *English...*, s. 197, przypis 55.

³⁰ § 185 (1) zd. 1 GVG w języku niemieckim: *Wird unter Beteiligung von Personen verhandelt, die der deutschen Sprache nicht mächtig sind, so ist ein Dolmetscher zuzuziehen*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/_185.html (dostęp: 31.03.2019 r.).

³¹ § 185 (1a) GVG w języku niemieckim: *Das Gericht kann gestatten, dass sich der Dolmetscher während der Verhandlung, Anhörung oder Vernehmung an einem anderen Ort aufhält. Die Verhandlung, Anhörung oder Vernehmung wird zeitgleich in Bild und Ton an diesen Ort und in das Sitzungszimmer übertragen*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/_185.html (dostęp: 31.03.2019 r.).

³² § 185 (1) zd. 2 GVG w języku niemieckim: *Ein Nebenprotokoll in der fremden Sprache wird nicht geführt; jedoch sollen Aussagen und Erklärungen in fremder Sprache, wenn und soweit der Richter dies mit Rücksicht auf die Wichtigkeit der Sache für erforderlich erachtet, auch in der fremden Sprache in das Protokoll oder in eine Anlage niedergeschrieben werden*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/_185.html (dostęp: 31.03.2019 r.).

³³ § 185 (1) zd. 3 GVG w języku niemieckim: *In den dazu geeigneten Fällen soll dem Protokoll eine durch den Dolmetscher zu beglaubigende Übersetzung beigelegt werden*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/_185.html (dostęp: 31.03.2019 r.).

Na podstawie § 142 (3) ZPO Sąd może zarządzić, aby dokumenty sporządzone w języku obcym były dostarczone wraz z tłumaczeniem, które zostało sporządzone przez tłumacza przysięgłego lub publicznie wyznaczonego do takich tłumaczeń w danym kraju, zgodnie z jego prawem krajowym lub tłumacza, którego uprawnienia odpowiadają tym tłumaczom. Takie tłumaczenie jest uważane za poprawne i kompletne po potwierdzeniu przez tłumacza. Potwierdzenie należy umieścić na tłumaczeniu, wskazać miejsce i datę tłumaczenia oraz stanowisko tłumacza, a także umieścić jego podpis. Dozwolony jest dowód nieprawidłowości lub niekompletności tłumaczenia. Zarządzenie na podstawie zdania 1 nie może zostać wydane w stosunku do osoby trzeciej³⁴. Zgodnie z tym przepisem to od decyzji sądu zależy, czy dokumenty sporządzone w języku obcym, np.: angielskim, należy tłumaczyć³⁵.

Z powyższego wynika, że jedynie postępowanie ustne przed KIHS może na wniosek stron toczyć się w języku angielskim bez udziału tłumacza. W tym zakresie decyzję podejmuje sąd orzekający, biorąc pod uwagę wnioski stron³⁶. Natomiast protokół, orzeczenie oraz środki odwoławcze mają być sporządzone w języku niemieckim. Także postępowanie w drugiej instancji musi się toczyć w języku niemieckim. Natomiast zwraca się uwagę, że orzeczenie wydane przez KIHS może być w taki sposób przygotowane, aby możliwe było szybkie przetłumaczenie jego treści na język angielski³⁷.

2. Właściwość rzeczowa

2.1. KIHS zajmuje się międzynarodowymi sprawami handlowymi, tzn. podlegającymi właściwości wydziałów do spraw handlowych oraz niepodlegającymi właściwości innych wydziałów, o ile dana sprawa ma element międzynarodowy i obie strony do czasu złożenia odpowiedzi na pozew oświadczą, że chcą prowadzić postępowanie ustne w języku angielskim bez udziału tłumacza³⁸. W związku z tym, jeżeli pozew dotyczy sprawy handlowej, to wniosek strony o toczeniu postępowania w języku angielskim

³⁴ § 142 (3) ZPO w języku niemieckim: *Das Gericht kann anordnen, dass von in fremder Sprache abgefassten Urkunden eine Übersetzung beigebracht wird, die ein Übersetzer angefertigt hat, der für Sprachübertragungen der betreffenden Art in einem Land nach den landesrechtlichen Vorschriften ermächtigt oder öffentlich bestellt wurde oder einem solchen Übersetzer jeweils gleichgestellt ist. Eine solche Übersetzung gilt als richtig und vollständig, wenn dies von dem Übersetzer bescheinigt wird. Die Bescheinigung soll auf die Übersetzung gesetzt werden, Ort und Tag der Übersetzung sowie die Stellung des Übersetzers angeben und von ihm unterschrieben werden. Der Beweis der Unrichtigkeit oder Unvollständigkeit der Übersetzung ist zulässig. Die Anordnung nach Satz 1 kann nicht gegenüber dem Dritten ergehen*, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/___142.html (dostęp: 31.01.2019 r.).

³⁵ B. Hess, [w:] M. Weller, *The Justice Initiative Frankfurt am Main 2017*, <http://conflictoflaws.net/2017/the-justice-initiative-frankfurt-am-main-2017-law-made-in-frankfurt/> (dostęp: 31.01.2019 r.).

³⁶ B. Hess, [w:] M. Weller, *The Justice...* [Przypis 36].

³⁷ B. Hess, [w:] M. Weller, *The Justice...* [Przypis 36].

³⁸ Zob. Plan podziału zadań, s. 37.

powoduje, że sprawa wpływająca do Sądu Krajowego we Frankfurcie nad Menem jest automatycznie kierowana do KIHS³⁹.

Właściwość rzeczowa KIHS obejmuje jedynie tzw. sprawy handlowe (*Handelssachen*) na podstawie § 94 GVG⁴⁰. W § 95 GVG wymieniono sytuacje, w których mamy do czynienia ze sprawami handlowymi. Po pierwsze, sprawami handlowymi w rozumieniu GVG są spory cywilne, w przypadku których pozew obejmuje roszczenia przeciwko kupcowi w rozumieniu niemieckiego Kodeksu spółek handlowych (*Handelsgesetzbuch*), o ile jest on zarejestrowany w rejestrze handlowym lub rejestrze spółdzielni albo jest osobą prawną prawa publicznego, która na podstawie szczególnej regulacji ustawowej nie musi być zarejestrowana, a powyższe roszczenia wynikają z działalności, która dla obu stron jest działalnością handlową (*Handelsgeschäfte*) (§ 95 (1) 1. GVG)⁴¹. Po drugie, są to sprawy z weksla w rozumieniu ustawy o wekslach (*Wechselgesetz*) lub z innego dokumentu, określonego w § 363 niemieckiego Kodeksu handlowego (*Handelsgesetzbuch*) (§ 95 (1) 2. GVG)⁴². Po trzecie, są to sprawy oparte na ustawie o czekach (§ 95 (1) 3. GVG)⁴³. Po czwarte, są to sprawy wynikające ze stosunku prawnego między członkami spółki handlowej lub spółdzielni lub między nią a jej członkami lub między cichym wspólnikiem a właścicielem działalności gospodarczej zarówno w czasie trwania, jak i po rozwiązaniu spółki oraz ze stosunku prawnego między przełożonymi lub likwidatorami spółki handlowej lub spółdzielni oraz spółki lub jej członkami (§ 95 (1) 4. a GVG)⁴⁴. Po piąte, są to sprawy ze stosunku prawnego, który dotyczy prawa do korzystania z firmy (§ 95 (1) 4. b GVG)⁴⁵. Po szóste, są to sprawy ze stosunku prawnego dotyczącego ochrony znaku towarowego i innych znaków zarejestrowanych,

³⁹ Informacja zamieszczona na stronie sądu: *Das Landgericht Frankfurt...* [Przypis 14].

⁴⁰ § 94 GVG w języku niemieckim: *Ist bei einem Landgericht eine Kammer für Handelssachen gebildet, so tritt für Handelssachen diese Kammer an die Stelle der Zivilkammern nach Maßgabe der folgenden Vorschriften*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/__94.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁴¹ § 95 (1) 1 GVG w języku niemieckim: *Handelssachen im Sinne dieses Gesetzes sind die bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten, in denen durch die Klage ein Anspruch geltend gemacht wird gegen einen Kaufmann im Sinne des Handelsgesetzbuches, sofern er in das Handelsregister oder Genossenschaftsregister eingetragen ist oder auf Grund einer gesetzlichen Sonderregelung für juristische Personen des öffentlichen Rechts nicht eingetragen zu werden braucht, aus Geschäften, die für beide Teile Handelsgeschäfte sind*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/__95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁴² § 95 (1) 2 GVG w języku niemieckim: *[...] aus einem Wechsel im Sinne des Wechselgesetzes oder aus einer der im § 363 des Handelsgesetzbuchs bezeichneten Urkunden*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/__95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁴³ § 95 (1) 3 GVG w języku niemieckim: *[...] auf Grund des Scheckgesetzes*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/__95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁴⁴ § 95 (1) 4 a GVG w języku niemieckim: *[...] aus einem der nachstehend bezeichneten Rechtsverhältnisse aus dem Rechtsverhältnis zwischen den Mitgliedern einer Handelsgesellschaft oder Genossenschaft oder zwischen dieser und ihren Mitgliedern oder zwischen dem stillen Gesellschafter und dem Inhaber des Handelsgeschäfts, sowohl während des Bestehens als auch nach Auflösung des Gesellschaftsverhältnisses, und aus dem Rechtsverhältnis zwischen den Vorstehern oder den Liquidatoren einer Handelsgesellschaft oder Genossenschaft und der Gesellschaft oder deren Mitgliedern*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/__95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁴⁵ § 95 (1) 4 b GVG w języku niemieckim: *[...] aus dem Rechtsverhältnis, welches das Recht zum Gebrauch der Handelsfirma betrifft*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/__95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

wzorów przemysłowych (§ 95 (1) 4. c GVG)⁴⁶. Po siódme, są to sprawy ze stosunku prawnego wynikającego z nabycia istniejącej działalności gospodarczej, powstałe między dotychczasowym właścicielem a nabywcą (§ 95 (1) 4. d GVG)⁴⁷. Po ósme, są to sprawy ze stosunku prawnego między osobą trzecią a osobą odpowiadającą z tytułu braku wykazania prokury lub pełnomocnictwa handlowego (§ 95 (1) 4. e GVG)⁴⁸. Po dziewiąte, są to sprawy wynikające ze stosunków prawnych prawa morskiego (*Seerecht*), w szczególności odnoszących się do przedsiębiorstwa żeglugowego, praw i obowiązków armatora lub właściciela statku, korespondenta-armatora i załogi statku, którzy wspólnie odpowiadają za odszkodowanie w przypadku zderzenia statków, akcji ratowniczych oraz roszczeń wierzycieli statku (§ 95 (1) 4. f GVG)⁴⁹. Po dziesiąte, są to sprawy toczone na podstawie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (§ 95 (1) 5. GVG)⁵⁰. Po jedenaste, są to sprawy wynikające z § 21, 22, 22a, 24 oraz 24a ustawy o prospekcie emisyjnym papierów wartościowych (*Wertpapierprospektgesetz*) lub od § 20–22 ustawy inwestycyjnej (*Vermögensanlagengesetz*) (§ 95 (1) 6. GVG)⁵¹. Po dwunaste, sprawy handlowe są to spory, w stosunku do których właściwość sądu krajowego wynika z § 246 (3) zd. 1, § 396 (1) zd. 2 ustawy o akcjach (*Aktiengesetz*), § 51 (3) zd. 3 lub § 81 (1) zd. 2 ustawy o spółkach (*Genossenschaftsgesetz*), § 87 ustawy przeciwko ograniczeniu konkurencji (*Gesetzes gegen Wettbewerbsbeschränkungen*), chyba że sprawa obejmuje roszczenia informacyjne lub odszkodowawcze z prawa kartelowego oraz ma zastosowanie § 13 (4) ustawy o wprowadzeniu w życie unijnej ochrony konsumenta

⁴⁶ § 95 (1) 4 c GVG w języku niemieckim: [...] *aus den Rechtsverhältnissen, die sich auf den Schutz der Marken und sonstigen Kennzeichen sowie der eingetragenen Designs beziehen*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁴⁷ § 95 (1) 4 d GVG w języku niemieckim: [...] *aus dem Rechtsverhältnis, das durch den Erwerb eines bestehenden Handelsgeschäfts unter Lebenden zwischen dem bisherigen Inhaber und dem Erwerber entsteht*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁴⁸ § 95 (1) 4 e GVG w języku niemieckim: [...] *aus dem Rechtsverhältnis zwischen einem Dritten und dem, der wegen mangelnden Nachweises der Prokura oder Handlungsvollmacht haftet*. https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁴⁹ § 95 (1) 4 f GVG w języku niemieckim: [...] *aus den Rechtsverhältnissen des Seerechts, insbesondere aus denen, die sich auf die Reederei, auf die Rechte und Pflichten des Reeders oder Schiffseigners, des Korrespondentreeders und der Schiffsbesatzung, auf die Haverei, auf den Schadensersatz im Falle des Zusammenstoßes von Schiffen, auf die Bergung und auf die Ansprüche der Schiffsgläubiger beziehen*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁵⁰ § 95 (1) 5 GVG w języku niemieckim: [...] *auf Grund des Gesetzes gegen den unlauteren Wettbewerb*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁵¹ § 95 (1) 6 GVG w języku niemieckim: [...] *aus den §§ 21, 22, 22a, 24 und 24a des Wertpapierprospektgesetzes oder den §§ 20 bis 22 des Vermögensanlagengesetzes*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

(*EG-Verbraucherschutzdurchsetzungsgesetz*) (§ 95 (2) 1. GVG)⁵². Po trzynaste, sprawy handlowe obejmują postępowania określone w § 71 (2) pkt 4 lit. b–f (§ 95 (2) 2. GVG)⁵³.

2.2. Dla właściwości rzeczowej KIHŚ, oprócz spełnienia wymogu „sprawy handlowej” i złożenia wniosku o toczeniu postępowania w języku angielskim, konieczne jest żądanie powoda rozpoznania sprawy przed Wydziałem do spraw handlowych. W takim przypadku pozew dotyczący sprawy handlowej, która wpływa do Sądu Krajowego we Frankfurcie nad Menem, jest automatycznie kierowany do KIHŚ⁵⁴. Bowiernie zgodnie z § 96 (1) GVG sprawa rozpatrywana jest przez Wydział do spraw handlowych, jeżeli powód tego zażąda w pozwie⁵⁵.

Natomiast w świetle § 96 (2) GVG jeżeli sprawa sądowa, zgodnie z postanowieniami §§ 281, 506 ZPO ma zostać przekazana przez sąd rejonowy do sądu krajowego, powód powinien złożyć wniosek do sądu rejonowego o toczenie sprawy w Wydziale do spraw handlowych⁵⁶. Ponadto na podstawie § 97 (1) GVG jeżeli Wydział do spraw handlowych zajmie się sprawą, która nie należy do jego właściwości, zostanie ona przekazana do wydziału cywilnego na wniosek pozwanego. Z kolei zgodnie z § 97 (2) GVG jeżeli powództwo lub powództwo wzajemne zgodnie z § 506 ZPO zostały wniesione do Wydziału do spraw handlowych, ten ostatni może z urzędu przekazać sprawę do Wydziału cywilnego do czasu przeprowadzenia rozprawy co do istoty sprawy i ogłoszenia postanowienia w tym zakresie. Przekazanie z urzędu nie może być dokonane na tej podstawie, że pozwany nie jest kupcem⁵⁷.

Z kolei pozwany w „sprawie handlowej” ma uprawnienie do złożenia wniosku o przekazanie sprawy do Wydziału do spraw handlowych. Bowiernie zgodnie z § 98 (1) GVG jeżeli do Wydziału cywilnego zostanie wniesiony pozew w sprawie należącej do właściwości

⁵² § 95 (2) 1 GVG w języku niemieckim: *Handelssachen im Sinne dieses Gesetzes sind ferner die Rechtsstreitigkeiten, in denen sich die Zuständigkeit des Landgerichts nach § 246 Abs. 3 Satz 1, § 396 Abs. 1 Satz 2 des Aktiengesetzes, § 51 Abs. 3 Satz 3 oder nach § 81 Abs. 1 Satz 2 des Genossenschaftsgesetzes, § 87 des Gesetzes gegen Wettbewerbsbeschränkungen, es sei denn, es handelt sich um kartellrechtliche Auskunfts- oder Schadensersatzansprüche, und § 13 Abs. 4 des EG-Verbraucherschutzdurchsetzungsgesetzes richtet*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁵³ § 95 (2) 2 GVG w języku niemieckim: [...] *die in § 71 Abs. 2 Nr. 4 Buchstabe b bis f genannten Verfahren*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___95.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁵⁴ Informacja zamieszczona na stronie sądu, *Das Landgericht Frankfurt...* [Przypis 14].

⁵⁵ § 96 (1) GVG w języku niemieckim: *Der Rechtsstreit wird vor der Kammer für Handelssachen verhandelt, wenn der Kläger dies in der Klageschrift beantragt hat*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___96.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁵⁶ § 96 (2) GVG w języku niemieckim: *Ist ein Rechtsstreit nach den Vorschriften der §§ 281, 506 der Zivilprozessordnung vom Amtsgericht an das Landgericht zu verweisen, so hat der Kläger den Antrag auf Verhandlung vor der Kammer für Handelssachen vor dem Amtsgericht zu stellen*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___96.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁵⁷ § 97 GVG w języku niemieckim: (1) *Wird vor der Kammer für Handelssachen eine nicht vor sie gehörige Klage zur Verhandlung gebracht, so ist der Rechtsstreit auf Antrag des Beklagten an die Zivilkammer zu verweisen. (2) Gehört die Klage oder die im Falle des § 506 der Zivilprozessordnung erhobene Widerklage als Klage nicht vor die Kammer für Handelssachen, so ist diese auch von Amts wegen befugt, den Rechtsstreit an die Zivilkammer zu verweisen, solange nicht eine Verhandlung zur Hauptsache erfolgt und darauf ein Beschluß verkündet ist. Die Verweisung von Amts wegen kann nicht aus dem Grund erfolgen, daß der Beklagte nicht Kaufmann ist*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___97.html, (dostęp: 30.03.2019 r.).

Wydziału do spraw handlowych, to na wniosek pozwanego sprawa zostanie przekazana do Wydziału do spraw handlowych. Pozwany, który nie jest zarejestrowany w rejestrze handlowym lub rejestrze spółdzielni, nie może opierać wniosku na fakcie, że jest kupcem. Ponadto na podstawie § 98 (2) GVG wniosek zostanie oddalony, jeżeli powództwo wzajemne wniesione zgodnie z § 506 ZPO, gdyby było pozwem, to nie należałoby do właściwości Wydziału do spraw handlowych. Z kolei zgodnie z § 98 (3) GVG Wydział cywilny nie jest upoważniony do przekazania sprawy z urzędu. W dodatku na podstawie § 98 (4) GVG Wydział cywilny jest również uprawniony do oddalenia wniosku, jeżeli powód wyraził na niego zgodę⁵⁸. Sama wola stron do toczenia sprawy przed Wydziałem do spraw handlowych nie wystarczy dla uzasadnienia jego właściwości rzeczowej. Konieczne jest istnienie w danym sporze „sprawy handlowej”.

Nadto na podstawie § 99 (1) GVG jeżeli powództwo w sprawie toczącej się przed Wydziałem do spraw handlowych zostanie rozszerzone przez złożenie wniosku zgodnie z § 256 (2) ZPO o ustalenie stosunku prawnego lub wniesienie powództwa wzajemnego oraz zarówno rozszerzony wniosek lub powództwo wzajemne, jak i pozw nie należą do właściwości Wydziału do spraw handlowych, wtedy sprawa na wniosek pozwanego jest przekazana do Wydziału cywilnego. Natomiast w świetle § 99 (2) GVG zgodnie z ograniczeniami z § 97 (2) Wydział do spraw handlowych jest również upoważniony do przekazania sprawy z urzędu. Uprawnienie to ma również zastosowanie, jeżeli przez zmianę pozwu zostało zgłoszone roszczenie, które nie należy do właściwości Wydziału do spraw handlowych⁵⁹.

Ponadto, istnieje możliwość złożenia wniosku o przekazanie sprawy do Wydziału do spraw handlowych. Na podstawie § 101 (1) GVG wniosek o przekazanie sprawy do innego wydziału jest dopuszczalny tylko przed wysłuchaniem powoda. Jeżeli przed postępowaniem ustnym został powodowi wyznaczony termin na udzielenie odpowiedzi na pozw lub odpowiedzi na apelację, powinien złożyć wniosek w tym terminie. Stosuje się odpowiednio § 296 (3) ZPO, a uzasadnienie należy uprawdopodobnić na

⁵⁸ § 98 GVG w języku niemieckim: (1) Wird vor der Zivilkammer eine vor die Kammer für Handelssachen gehörige Klage zur Verhandlung gebracht, so ist der Rechtsstreit auf Antrag des Beklagten an die Kammer für Handelssachen zu verweisen. Ein Beklagter, der nicht in das Handelsregister oder Genossenschaftsregister eingetragen ist, kann den Antrag nicht darauf stützen, daß er Kaufmann ist. (2) Der Antrag ist zurückzuweisen, wenn die im Falle des § 506 der Zivilprozeßordnung erhobene Widerklage als Klage vor die Kammer für Handelssachen nicht gehören würde. (3) Zu einer Verweisung von Amts wegen ist die Zivilkammer nicht befugt. (4) Die Zivilkammer ist zur Verwerfung des Antrags auch dann befugt, wenn der Kläger ihm zugestimmt hat, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___98.html (dostęp: 30.03.2019).

⁵⁹ § 99 GVG w języku niemieckim: (1) Wird in einem bei der Kammer für Handelssachen anhängigen Rechtsstreit die Klage nach § 256 Abs. 2 der Zivilprozeßordnung durch den Antrag auf Feststellung eines Rechtsverhältnisses erweitert oder eine Widerklage erhoben und gehört die erweiterte Klage oder die Widerklage als Klage nicht vor die Kammer für Handelssachen, so ist der Rechtsstreit auf Antrag des Gegners an die Zivilkammer zu verweisen. (2) Unter der Beschränkung des § 97 Abs. 2 ist die Kammer zu der Verweisung auch von Amts wegen befugt. Diese Befugnis tritt auch dann ein, wenn durch eine Klageänderung ein Anspruch geltend gemacht wird, der nicht vor die Kammer für Handelssachen gehört, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___99.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

żądanie sądu. W świetle § 101 (2) GVG wniosek powinien zostać rozpatrzony z wyprzedzeniem. Rozstrzygnięcie może zostać podjęte bez przeprowadzenia rozprawy⁶⁰.

Na podstawie § 102 GVG orzeczenie o przekazaniu sprawy do Wydziału cywilnego lub Wydziału do spraw handlowych nie podlega zaskarżeniu. W przypadku przekazania sprawy do innego Wydziału orzeczenie jest wiążące dla Wydziału, do którego przekazano sprawę. Termin dalszego postępowania ustnego zostanie z urzędu ustalony i przekazany stronom⁶¹.

- 2.3. W sprawach o wydanie nakazu (*Erlass einer einstweiligen Verfügung*) lub o orzeczenie zatrzymania rzeczy lub osoby (*Erlass eines Arrestes*) występuje jurysdykcja drugiego Wydziału do Spraw Handlowych, o ile o te środki wniósł powód, a pozwany zgodził się na orzekanie przez ten sąd lub jeżeli strony zawarły umowę prorogacyjną, wskazującą ten sąd⁶². Jeżeli pozwany wyraził zgodę na toczenie sprawy przed KIHS jedynie celem wyrażenia sprzeciwu zgodnie z § 924 ZPO, postępowanie zostaje umorzone. Wyrażenie zgody na toczenie postępowania przed KIHS można najpóźniej wyrazić w chwili złożenia sprzeciwu. Późniejsza zgoda na toczenie się postępowania przed tym sądem nie jest brana pod uwagę⁶³.

3. Sędziowie

KIHS został obsadzony przez trzech sędziów. Przewodniczącym jest doświadczony sędzia zawodowy Sądu Krajowego we Frankfurcie nad Menem, powołany dożywotnio. Natomiast dwóch pozostałych sędziów są to przedsiębiorcy z polecenia Izby Przemysłu i Handlu (*Industrie- und Handelskammer*), którzy zostali mianowani sędziami na okres 5 lat⁶⁴. Powyższe jest zgodne z § 105 (1) GVG. Na podstawie tego przepisu wydziały do spraw handlowych orze-

⁶⁰ § 101 GVG w języku niemieckim: (1) *Der Antrag auf Verweisung des Rechtsstreits an eine andere Kammer ist nur vor der Verhandlung des Antragstellers zur Sache zulässig. Ist dem Antragsteller vor der mündlichen Verhandlung eine Frist zur Klageerwiderung oder Berufungserwiderung gesetzt, so hat er den Antrag innerhalb der Frist zu stellen. § 296 Abs. 3 der Zivilprozessordnung gilt entsprechend; der Entschuldigungsgrund ist auf Verlangen des Gerichts glaubhaft zu machen.* (2) *Über den Antrag ist vorab zu entscheiden. Die Entscheidung kann ohne mündliche Verhandlung ergehen*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/__101.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁶¹ § 102 GVG w języku niemieckim: *Die Entscheidung über Verweisung eines Rechtsstreits an die Zivilkammer oder an die Kammer für Handelssachen ist nicht anfechtbar. Erfolgt die Verweisung an eine andere Kammer, so ist diese Entscheidung für die Kammer, an die der Rechtsstreit verwiesen wird, bindend. Der Termin zur weiteren mündlichen Verhandlung wird von Amts wegen bestimmt und den Parteien bekanntgemacht*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/__102.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁶² Zob. Plan podziału zadań, s. 37.

⁶³ Zob. Plan podziału zadań, s. 37.

⁶⁴ Zob. Informacja dostępna na stronie KIHS w języku angielskim: *Landgericht Frankfurt am Main Chamber for International Commercial Disputes*, <https://ordentliche-gerichtsbarkeit.hessen.de/ordentliche-gerichte/lgb-frankfurt-am-main/lg-frankfurt-am-main/chamber-international> (dostęp: 22.03.2019 r.) oraz w języku niemieckim: *Landgericht Frankfurt am Main Kammer für internationale Handelssachen*, <https://ordentliche-gerichtsbarkeit.hessen.de/ordentliche-gerichte/lgb-frankfurt-m/lg-frankfurt-m/kammer-f%C3%BCr-internationale-handelssachen> (dostęp: 22.03.2019 r.).

kają w składzie przewodniczący, wybierany spośród członków Sądu Krajowego oraz dwóch sędziów handlowych, chyba że zgodnie z przepisami proceduralnymi przewodniczący musi podjąć decyzję jednoosobowo. W oparciu o § 105 (2) GVG wszyscy członkowie Wydziału do spraw handlowych mają równe prawa głosu⁶⁵.

W świetle § 108 GVG sędziowie handlowi są powoływani na podstawie eksperckiej rekomendacji Izb Przemysłowo-Handlowych na okres pięciu lat; powtórne powołanie nie jest wykluczone⁶⁶. Na podstawie § 109 (1) GVG na sędziego handlowego może zostać powołany: 1. Niemiec, 2. który ukończył 30 lat, 3. jest lub był zarejestrowany w rejestrze handlowym lub rejestrze spółdzielni jako kupiec, członek zarządu lub dyrektor osoby prawnej, lub prokurent, lub jako członek zarządu osoby prawnej prawa publicznego, która na podstawie szczególnej regulacji ustawowej dla tej osoby prawnej nie musi być zarejestrowana. W świetle § 109 (2) GVG każdy, kto spełnia te warunki, może zostać powołany tylko wtedy, gdy 1. mieszka w okręgu Wydziału do spraw handlowych, lub 2. ma w tym okręgu siedzibę handlową, lub 3. należy do przedsiębiorstwa, które ma swoją siedzibę lub oddział w tym okręgu. Ponadto może zostać wyłącznie powołany 1. prokurent, jeżeli ma w przedsiębiorstwie samodzielną funkcję, porównywalną z czynnościami przedsiębiorcy, 2. członek zarządu spółdzielni, jeżeli pracuje w pełnym wymiarze godzin w spółdzielni, która uczestniczy w obrocie w sposób podobny do spółki handlowej. Na podstawie § 109 (3) GVG nie można powołać na sędziego handlowego osoby, która nie jest zdolna do pełnienia funkcji ławnika albo która zgodnie z § 33 nr 4 nie powinna być na takie stanowisko powołana. Nie należy powoływać na sędziego handlowego osoby, która zgodnie z § 33 nr 6 nie powinna być powoływana na stanowisko ławnika⁶⁷. Na podstawie

⁶⁵ § 105 GVG w języku niemieckim: (1) Die Kammern für Handelssachen entscheiden in der Besetzung mit einem Mitglied des Landgerichts als Vorsitzenden und zwei ehrenamtlichen Richtern, soweit nicht nach den Vorschriften der Prozeßgesetze an Stelle der Kammer der Vorsitzende zu entscheiden hat. (2) Sämtliche Mitglieder der Kammer für Handelssachen haben gleiches Stimmrecht, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___105.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁶⁶ § 108 GVG w języku niemieckim: Die ehrenamtlichen Richter werden auf gutachtlichen Vorschlag der Industrie- und Handelskammern für die Dauer von fünf Jahren ernannt; eine wiederholte Ernennung ist nicht ausgeschlossen, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___108.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁶⁷ § 109 GVG w języku niemieckim: (1) Zum ehrenamtlichen Richter kann ernannt werden, wer 1. Deutscher ist, 2. das dreißigste Lebensjahr vollendet hat und 3. als Kaufmann, Vorstandsmitglied oder Geschäftsführer einer juristischen Person oder als Prokurist in das Handelsregister oder das Genossenschaftsregister eingetragen ist oder eingetragen war oder als Vorstandsmitglied einer juristischen Person des öffentlichen Rechts aufgrund einer gesetzlichen Sonderregelung für diese juristische Person nicht eingetragen zu werden braucht. (2) Wer diese Voraussetzungen erfüllt, soll nur ernannt werden, wenn er 1. in dem Bezirk der Kammer für Handelssachen wohnt oder 2. in diesem Bezirk eine Handelsniederlassung hat oder 3. einem Unternehmen angehört, das in diesem Bezirk seinen Sitz oder seine Niederlassung hat. Darüber hinaus soll nur ernannt werden 1. ein Prokurist, wenn er im Unternehmen eine der eigenverantwortlichen Tätigkeit des Unternehmers vergleichbare selbständige Stellung einnimmt, 2. ein Vorstandsmitglied einer Genossenschaft, wenn es hauptberuflich in einer Genossenschaft tätig ist, die in ähnliche Weise wie eine Handelsgesellschaft am Handelsverkehr teilnimmt. (3) Zum ehrenamtlichen Richter kann nicht ernannt werden, wer zu dem Amt eines Schöffen unfähig ist oder nach § 33 Nr. 4 zu dem Amt eines Schöffen nicht berufen werden soll. Zum ehrenamtlichen Richter soll nicht ernannt werden, wer nach § 33 Nr. 6 zu dem Amt eines Schöffen nicht berufen werden soll, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___109.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

§ 112 GVG sędziowie handlowi mają podczas trwania kadencji takie same prawa i obowiązki jak sędziowie zawodowi⁶⁸.

4. Inne istotne zasady postępowania

Do postępowania przed KIHS stosuje się przepisy ustawy o ustroju sądownictwa (GVG) oraz niemieckiego Kodeksu postępowania cywilnego (ZPO).

Postępowanie przed KIHS jest co do zasady jawne, a wyrok jest wydawany w imieniu narodu niemieckiego (*im Namen des Volkes*)⁶⁹.

Do istotnych odrębności postępowania należy przewidziana w § 114 GVG możliwość orzekania przez KIHS, jako będącego wydziałem do spraw handlowych, na podstawie ekspertyzy oraz wiedzy zawodowej w sprawach, w których wystarczy ocena handlowa, i w sprawach praktyk handlowych⁷⁰.

W procesie niemieckim sędzia aktywnie kieruje postępowaniem. Wyznacza on datę pierwszego terminu rozprawy w okresie od czterech do sześciu miesięcy od wpłynięcia sprawy do sądu⁷¹. Na początku sąd zachęca strony do znalezienia polubownego rozwiązania. Jeżeli do niego nie dojdzie, to sąd w późniejszych stadiach postępowania również zachęca do zawarcia ugody⁷².

Jeżeli na pierwszej rozprawie nie dojdzie do zawarcia ugody, to sąd omawia ze stronami i ich pełnomocnikami kwestie prawne i określa dalsze etapy swojego procedowania, a także aby nie przedłużać postępowania – przesłuchuje strony⁷³. Przepisy niemieckiego Kodeksu postępowania cywilnego pozwalają KIHS zgodnie z § 139 ZPO udzielać stronom informacji na temat kwestii prawnych i faktycznych celem umożliwienia szybkiego i transparentnego postępowania. Zgodnie z § 139 (1) ZPO sąd, o ile to konieczne, omawia ze stronami kwestie bezsporne i sporne od strony faktycznej i prawnej oraz zadaje pytania. Ma to zapewnić stronom terminowe i pełne wyjaśnienia wszystkich istotnych faktów, w szczególności uzupełnienie brakujących informacji, dotyczących domniemanych faktów, przeprowadzania

⁶⁸ § 112 GVG w języku niemieckim: *Die ehrenamtlichen Richter haben während der Dauer ihres Amtes in Beziehung auf dasselbe alle Rechte und Pflichten eines Richters*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___112.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁶⁹ Zob. informacja dostępna na stronie KIHS w języku angielskim: *Landgericht... Chamber...* oraz w języku niemieckim: *Landgericht... Kammer...* [Przypis 65].

⁷⁰ § 114 GVG w języku niemieckim: *Über Gegenstände, zu deren Beurteilung eine kaufmännische Begutachtung genügt, sowie über das Bestehen von Handelsgebräuchen kann die Kammer für Handelssachen auf Grund eigener Sachkunde und Wissenschaft entscheiden*, https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/___114.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁷¹ Zob. informacja dostępna na stronie KIHS w języku angielskim: *Landgericht... Chamber...* oraz w języku niemieckim: *Landgericht... Kammer...* [Przypis 65].

⁷² Zob. informacja dostępna na stronie KIHS w języku angielskim: *Landgericht... Chamber...* oraz w języku niemieckim: *Landgericht... Kammer...* [Przypis 65].

⁷³ Zob. informacja dostępna na stronie KIHS w języku angielskim: *Landgericht... Chamber...* oraz w języku niemieckim: *Landgericht... Kammer...* [Przypis 65].

dowodów i sformułowania stosownych roszczeń. W świetle § 139 (2) ZPO sąd może oprzeć swoje orzeczenie na uzasadnieniu, które strona wyraźnie przeoczyła lub uznała je za nieistotne, w zakresie, w jakim dotyczy to nie tylko roszczenia dodatkowego, tylko wtedy, gdy strona została o tym poinformowana i miała możliwość przedstawienia uwag. To samo dotyczy kwestii, którą sąd inaczej uzasadnił niż obie strony. Na podstawie § 139 (3) ZPO sąd musi zwrócić uwagę na kwestie, które należy uwzględnić z urzędu. Zgodnie z § 139 (4) ZPO informacje muszą być podane jak najwcześniej i odnotowane w aktach. Ich udzielenie może być udowodnione tylko przez treść akt. Jedynie dowody fałszerstwa są dopuszczalne w stosunku do obalenia treści akt. W świetle § 139 (5) ZPO jeżeli strona nie ma możliwości natychmiastowego odniesienia się do sądowego zapytania, sąd, na wniosek tej osoby, określa termin, w którym może ona złożyć oświadczenie na piśmie⁷⁴.

Sąd stara się w ten sposób zaplanować proces, aby miała miejsce oprócz rozprawy, mającej na celu przygotowanie procesu, jeszcze tylko jedna rozprawa celem przeprowadzenia wszystkich dowodów. W tym celu sąd może dopuścić zeznania świadków na piśmie lub przeprowadzić dowód z zeznań świadków przez wideokonferencję⁷⁵. W świetle § 377 (3) ZPO dopuszczalne jest przeprowadzenie dowodu z pisemnego oświadczenia świadków. Zgodnie z tym przepisem sąd może zarządzić pisemną odpowiedź na pytanie dotyczące dowodów, jeśli uzna to za wystarczające w odniesieniu do treści dowodu i osoby świadka. Świadek powinien zostać poinformowany, że może zostać wezwany na przesłuchanie. Sąd zarządzi wezwanie świadka, jeżeli uzna za konieczne złożenie dalszych wyjaśnień odnośnie do pytań dotyczących dowodów⁷⁶.

Należy podkreślić, że zgodnie z §§ 142–144 ZPO możliwa jest wymiana dowodów między stronami pod kontrolą sądu (tzw. *German disclosure*)⁷⁷. Przepisy te mogą być wykorzystane, aby upodobnić postępowanie przed KIHS do postępowania sądowego w Wielkiej Brytanii.

⁷⁴ § 139 ZPO w języku niemieckim: (1) Das Gericht hat das Sach- und Streitverhältnis, soweit erforderlich, mit den Parteien nach der tatsächlichen und rechtlichen Seite zu erörtern und Fragen zu stellen. Es hat dahin zu wirken, dass die Parteien sich rechtzeitig und vollständig über alle erheblichen Tatsachen erklären, insbesondere ungenügende Angaben zu den geltend gemachten Tatsachen ergänzen, die Beweismittel bezeichnen und die sachdienlichen Anträge stellen. (2) Auf einen Gesichtspunkt, den eine Partei erkennbar übersehen oder für unerheblich gehalten hat, darf das Gericht, soweit nicht nur eine Nebenforderung betroffen ist, seine Entscheidung nur stützen, wenn es darauf hingewiesen und Gelegenheit zur Äußerung dazu gegeben hat. Dasselbe gilt für einen Gesichtspunkt, den das Gericht anders beurteilt als beide Parteien. (3) Das Gericht hat auf die Bedenken aufmerksam zu machen, die hinsichtlich der von Amts wegen zu berücksichtigenden Punkte bestehen. (4) Hinweise nach dieser Vorschrift sind so früh wie möglich zu erteilen und aktenkundig zu machen. Ihre Erteilung kann nur durch den Inhalt der Akten bewiesen werden. Gegen den Inhalt der Akten ist nur der Nachweis der Fälschung zulässig. (5) Ist einer Partei eine sofortige Erklärung zu einem gerichtlichen Hinweis nicht möglich, so soll auf ihren Antrag das Gericht eine Frist bestimmen, in der sie die Erklärung in einem Schriftsatz nachbringen kann, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/___139.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁷⁵ Zob. informacja dostępna na stronie KIHS w języku angielskim: *Landgericht... Chamber...* oraz w języku niemieckim: *Landgericht... Kammer ...* [Przypis 65].

⁷⁶ § 377 (3) ZPO w języku niemieckim: Das Gericht kann eine schriftliche Beantwortung der Beweisfrage anordnen, wenn es dies im Hinblick auf den Inhalt der Beweisfrage und die Person des Zeugen für ausreichend erachtet. Der Zeuge ist darauf hinzuweisen, dass er zur Vernehmung geladen werden kann. Das Gericht ordnet die Ladung des Zeugen an, wenn es dies zur weiteren Klärung der Beweisfrage für notwendig erachtet, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/___377.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁷⁷ B. Hess, [w:] M. Weller, *The Justice...* [Przypis 36].

Na podstawie § 142 (1) ZPO sąd może nakazać, aby strona lub osoba trzecia przedstawiły dokumenty, które znajdują się w ich posiadaniu i inne dokumenty, do których strona się odwołała. Sąd może wyznaczyć termin i nakazać, aby złożone dokumenty pozostały w sądzie przez określony przez niego okres. Na podstawie § 142 (2) ZPO osoby trzecie nie mogą być zobowiązane do ich przedstawienia, o ile nie można od nich tego rozsądnie oczekiwać, albo mają prawo odmówić złożenia zeznań zgodnie z §§ 383–385 ZPO. W świetle § 142 (3) ZPO sąd może zarządzić, aby dokumenty sporządzone w języku obcym były dostarczone wraz z tłumaczeniem, które zostało sporządzone przez tłumacza przysięgłego lub publicznie wyznaczonego do takich tłumaczeń w danym kraju zgodnie z jego prawem krajowym lub tłumacza, którego uprawnienia odpowiadają tym tłumaczom. Takie tłumaczenie jest uważane za poprawne i kompletne po potwierdzeniu przez tłumacza. Potwierdzenie, wskazujące miejsce i datę tłumaczenia oraz stanowisko tłumacza i zawierające jego podpis, należy umieścić na tłumaczeniu. Dozwolony jest dowód nieprawidłowości lub niekompletności tłumaczenia. Zarządzenie na podstawie § 142 (3) zdanie 1 ZPO nie może zostać wydane w stosunku do osoby trzeciej⁷⁸. Na podstawie § 143 ZPO sąd może nakazać stronom złożenie akt będących w ich posiadaniu, o ile składają się one z dokumentów związanych z postępowaniem i orzeczeniem w sprawie⁷⁹.

Zgodnie z § 144 (1) ZPO sąd może nakazać przeprowadzenie oględzin lub sporządzenie opinii biegłego. W tym celu może zobowiązać stronę lub osobę trzecią do złożenia przedmiotu, będącego w jej posiadaniu, i wyznaczyć na to termin. Może również odstąpić od przeprowadzenia dowodu określonego w zdaniu 1, chyba że dotyczy to mieszkania. Zgodnie z § 144 (2) ZPO osoby trzecie nie są zobowiązane do przedstawiania lub udostępnienia, o ile nie można od nich tego rozsądnie oczekiwać albo mają prawo odmówić złożenia zeznań zgodnie z §§ 383–385. W oparciu o § 144 (3) ZPO postępowanie jest prowadzone na podstawie przepisów, które mają za przedmiot zarządzenie przeprowadzenia oględzin lub opinii biegłego na wniosek⁸⁰.

⁷⁸ § 142 ZPO w języku niemieckim: (1) Das Gericht kann anordnen, dass eine Partei oder ein Dritter die in ihrem oder seinem Besitz befindlichen Urkunden und sonstigen Unterlagen, auf die sich eine Partei bezogen hat, vorlegt. Das Gericht kann hierfür eine Frist setzen sowie anordnen, dass die vorgelegten Unterlagen während einer von ihm zu bestimmenden Zeit auf der Geschäftsstelle verbleiben. (2) Dritte sind zur Vorlegung nicht verpflichtet, soweit ihnen diese nicht zumutbar ist oder sie zur Zeugnisverweigerung gemäß den §§ 383 bis 385 berechtigt sind. [...]. (3) Das Gericht kann anordnen, dass von in fremder Sprache abgefassten Urkunden eine Übersetzung beigebracht wird, die ein Übersetzer angefertigt hat, der für Sprachübertragungen der betreffenden Art in einem Land nach den landesrechtlichen Vorschriften ermächtigt oder öffentlich bestellt wurde oder einem solchen Übersetzer jeweils gleichgestellt ist. Eine solche Übersetzung gilt als richtig und vollständig, wenn dies von dem Übersetzer bescheinigt wird. Die Bescheinigung soll auf die Übersetzung gesetzt werden, Ort und Tag der Übersetzung sowie die Stellung des Übersetzers angeben und von ihm unterschrieben werden. Der Beweis der Unrichtigkeit oder Unvollständigkeit der Übersetzung ist zulässig. Die Anordnung nach Satz 1 kann nicht gegenüber dem Dritten ergehen, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/___142.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁷⁹ § 143 ZPO w języku niemieckim: Das Gericht kann anordnen, dass die Parteien die in ihrem Besitz befindlichen Akten vorlegen, soweit diese aus Dokumenten bestehen, welche die Verhandlung und Entscheidung der Sache betreffen, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/___143.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁸⁰ § 144 ZPO w języku niemieckim: (1) Das Gericht kann die Einnahme des Augenscheins sowie die Begutachtung durch Sachverständige anordnen. Es kann zu diesem Zweck einer Partei oder einem Dritten die Vorlegung eines in ihrem oder seinem Besitz befindlichen Gegenstandes aufgeben und hierfür eine Frist setzen. Es kann auch die Duldung der Maßnahme nach Satz 1 aufgeben, sofern nicht eine Wohnung betroffen ist. (2) Dritte sind zur Vorlegung oder Duldung

Z rozprawy jest sporządzany protokół, w którym przewodniczący zamieszcza m.in.: streszczenie wniosków stron, ich stanowisk, osiągniętych porozumień, zaleceń sędziego, tymczasowych środków lub postanowień. Protokół zawiera streszczenie przeprowadzonych dowodów oraz podjętych działań w trakcie rozprawy⁸¹. Jeżeli przeprowadzany jest dowód z zeznań świadków lub z opinii biegłego, może on być w pełni nagrany i udostępniony stronom przez publiczny elektroniczny system Landu Hesji (*das elektronische Serversystem HessenDrive*)⁸². Nagrywanie rozprawy i przygotowanie z niej zapisu w formie elektronicznej umożliwiają §§ 160–164 ZPO. W szczególności problematyki wykorzystania nowych technologii przy protokolowaniu dotyczy § 160a ZPO. Zgodnie z § 160a (1) ZPO zawartość protokołu może być tymczasowo zapisana za pomocą stenogramu, zrozumiałych skrótów lub na nośniku dźwięku lub danych. W takim przypadku – na podstawie § 160a (2) ZPO – protokół musi zostać zredagowany natychmiast po rozprawie. O ile ustalenia zgodnie z § 160 (3) pkt 4 i 5 ZPO zostały tymczasowo zarejestrowane przez urządzenie rejestrujące dźwięk, to należy je tylko w protokole odnotować. Protokół można uzupełnić o ustalenia, jeżeli strona o to wniosła do prawomocnego zakończenia postępowania lub jeżeli sąd odwoławczy tak zarządzi. Jeżeli ustalenia zgodnie z § 160 (3) pkt 4 ZPO zostały zarejestrowane bezpośrednio, a jednocześnie zapisano tymczasowo wynik oświadczeń, można żądać uzupełnienia protokołu tylko w zakresie zasadniczego wyniku oświadczeń. Na podstawie § 160a (3) ZPO tymczasową dokumentację należy przekazać do akt sprawy lub, jeśli nie są do tego przystosowane, przechowywać w sądzie wraz z aktami sprawy. Nagrania na nośnikach audio lub danych można usunąć: 1. jeżeli protokół jest sporządzony po posiedzeniu lub jeśli został uzupełniony o tymczasowo zarejestrowane ustalenia, jeżeli strony nie zgłosiły sprzeciwu w ciągu jednego miesiąca od przekazania odpisu; 2. po prawomocnym zakończeniu postępowania. O ile sąd posiada centralne urządzenie do przechowywania danych, tymczasowa dokumentacja może być przechowywana w centralnym urządzeniu do przechowywania danych zamiast przechowywania zgodnie z § 160a zdanie 1 ZPO. Na podstawie § 160a (4) ZPO końcowa wersja może powstać poprzez zapisanie na nośniku danych w postaci określonej w § 130b ZPO⁸³. Zgodnie z tym przepisem (§ 130b ZPO) w zakresie, w jakim ustawa ta

nicht verpflichtet, soweit ihnen diese nicht zumutbar ist oder sie zur Zeugnisverweigerung gemäß den §§ 383 bis 385 berechtigt sind. [...] (3) Das Verfahren richtet sich nach den Vorschriften, die eine auf Antrag angeordnete Einnahme des Augenscheins oder Begutachtung durch Sachverständige zum Gegenstand haben, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/_144.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁸¹ Zob. informacja dostępna na stronie KIHS w języku angielskim: *Landgericht... Chamber...* oraz w języku niemieckim: *Landgericht... Kammer...* [Przypis 65].

⁸² Zob. Informacja dostępna na stronie KIHS w języku angielskim: *Landgericht... Chamber...* oraz w języku niemieckim: *Landgericht... Kammer...* [Przypis 65].

⁸³ § 160a ZPO w języku niemieckim: (1) *Der Inhalt des Protokolls kann in einer gebräuchlichen Kurzschrift, durch verständliche Abkürzungen oder auf einem Ton- oder Datenträger vorläufig aufgezeichnet werden. (2) Das Protokoll ist in diesem Fall unverzüglich nach der Sitzung herzustellen. Soweit Feststellungen nach § 160 Abs. 3 Nr. 4 und 5 mit einem Tonaufnahmegerät vorläufig aufgezeichnet worden sind, braucht lediglich dies in dem Protokoll vermerkt zu werden. Das Protokoll ist um die Feststellungen zu ergänzen, wenn eine Partei dies bis zum rechtskräftigen Abschluss des Verfahrens beantragt oder das Rechtsmittelgericht die Ergänzung anfordert. Sind Feststellungen nach § 160 Abs. 3 Nr. 4 unmittelbar aufgenommen und ist zugleich das wesentliche Ergebnis der Aussagen vorläufig aufgezeichnet worden,*

przewiduje odręczne podpisy dla sędziego, urzędnika sądowego, urzędnika stanu cywilnego lub komornika, wystarczy dla zachowania tej formy zapisanie w postaci dokumentu elektronicznego, jeśli osoby odpowiedzialne wprowadzą swoje nazwisko na końcu dokumentu i opatrzą dokument kwalifikowanym podpisem elektronicznym. Forma określona w zdaniu 1 wystarczy również dla dokumentu elektronicznego, do którego następuje przeniesienie podpisanej ręcznie części tekstu zgodnie z § 298a (2) ZPO⁸⁴.

Wyrok jest ogłaszany albo bezpośrednio na końcu rozprawy, albo w późniejszym czasie określonym przez sąd⁸⁵. Wyroki wydawane przez KIHS są sporządzane w języku niemieckim. Natomiast mogą być one następnie przetłumaczone.

Koszty postępowania przed KIHS są takie same jak przed innymi sądami niemieckimi. Nie ma żadnych dodatkowych kosztów⁸⁶.

so kann eine Ergänzung des Protokolls nur um das wesentliche Ergebnis der Aussagen verlangt werden. (3) Die vorläufigen Aufzeichnungen sind zu den Prozessakten zu nehmen oder, wenn sie sich nicht dazu eignen, bei der Geschäftsstelle mit den Prozessakten aufzubewahren. Aufzeichnungen auf Ton- oder Datenträgern können gelöscht werden, 1. soweit das Protokoll nach der Sitzung hergestellt oder um die vorläufig aufgezeichneten Feststellungen ergänzt ist, wenn die Parteien innerhalb eines Monats nach Mitteilung der Abschrift keine Einwendungen erhoben haben; 2. nach rechtskräftigem Abschluss des Verfahrens. Soweit das Gericht über eine zentrale Datenspeichereinrichtung verfügt, können die vorläufigen Aufzeichnungen an Stelle der Aufbewahrung nach Satz 1 auf der zentralen Datenspeichereinrichtung gespeichert werden. (4) Die endgültige Herstellung durch Aufzeichnung auf Datenträger in der Form des § 130b ist möglich, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/__160a.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁸⁴ § 130b ZPO w języku niemieckim: *Soweit dieses Gesetz dem Richter, dem Rechtspfleger, dem Urkundsbeamten der Geschäftsstelle oder dem Gerichtsvollzieher die handschriftliche Unterzeichnung vorschreibt, genügt dieser Form die Aufzeichnung als elektronisches Dokument, wenn die verantwortenden Personen am Ende des Dokuments ihren Namen hinzufügen und das Dokument mit einer qualifizierten elektronischen Signatur versehen. Der in Satz 1 genannten Form genügt auch ein elektronisches Dokument, in welches das handschriftlich unterzeichnete Schriftstück gemäß § 298a Absatz 2 übertragen worden ist, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/__130b.html (dostęp: 30.03.2019 r.).*

⁸⁵ Zob. informacja dostępna na stronie KIHS w języku angielskim: *Landgericht... Chamber...*, oraz w języku niemieckim: *Landgericht... Kammer...* [Przypis 65].

⁸⁶ Zob. informacja dostępna na stronie KIHS w języku angielskim: *Landgericht... Chamber...* oraz w języku niemieckim: *Landgericht... Kammer...* [Przypis 65].

IV. Związek założeń jurysdykcji, toku postępowania oraz reguł wykonywania orzeczeń ze specyfiką międzynarodowego obrotu handlowego – wzmianka

1. Jurysdykcja

W Niemczech, jako kraju członkowskim UE, w zakresie jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach handlowych obowiązuje rozporządzenie Bruksela I bis⁸⁷. Stosuje się ono, co do zasady, o ile pozwany ma miejsce zamieszkania (siedziby) w Niemczech lub innym państwie członkowskim. Wyjątki od tej reguły stanowią, zgodnie z art. 6 ust. 1 Bruksela I bis, jurysdykcja na podstawie art. 24 (jurysdykcja wyłączna) i art. 25 (umowa prorogacyjna)⁸⁸ oraz jurysdykcja na podstawie art. 18 ust. 1 oraz art. 21 ust. 2⁸⁹.

Natomiast poza zakresem zastosowania rozporządzenia Bruksela I bis jurysdykcję sądów niemieckich reguluje przede wszystkim ZPO, a także wiążące Niemcy umowy międzynarodowe. W Niemczech przepisy dotyczące właściwości miejscowej z ZPO stosuje się odpowiednio do wyznaczania jurysdykcji. ZPO ma zastosowanie do wyznaczania jurysdykcji, o ile nie ma zastosowania Bruksela I bis, czyli – co do zasady – o ile pozwany nie ma miejsca zamieszkania w Niemczech ani w innym państwie członkowskim UE ani też nie występuje np.: jurysdykcja wyłączna. Będzie to miało miejsce w wyjątkowych przypadkach, mianowicie w sytuacji, gdy pozwany ma miejsce zamieszkania w państwie trzecim i występuje jedna z poniżej wskazanych podstaw jurysdykcji.

Dzieje się tak np.: w przypadku jurysdykcji wyznaczonej na podstawie położenia majątku. Zgodnie z § 23 ZPO jurysdykcja odnośnie do roszczeń z tytułu spraw majątkowych wobec osoby, która nie ma miejsca zamieszkania w kraju, należy do sądu, w którego okręgu znajduje się majątek tej osoby lub przedmiot, którego dotyczy roszczenie. Miejscem, w którym znajduje się majątek, jest miejsce zamieszkania dłużnika, a jeżeli występuje zabezpieczenie na rzeczy, miejsce, w którym znajduje się ta rzecz⁹⁰.

⁸⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych, Dz. Urz. UE z 20.12.2012 r., L 351, s. 1–32, dalej: „rozporządzenie Bruksela I bis”.

⁸⁸ Por. § od 38 do 40 ZPO w kwestii umowy prorogacyjnej.

⁸⁹ Zob. E. Figura-Góralczyk, *Jurysdykcja w sprawach nieuczciwej konkurencji*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2016, z. 4, s. 829.

⁹⁰ § 23 ZPO w języku niemieckim: *Für Klagen wegen vermögensrechtlicher Ansprüche gegen eine Person, die im Inland keinen Wohnsitz hat, ist das Gericht zuständig, in dessen Bezirk sich Vermögen derselben oder der mit der Klage in Anspruch genommene Gegenstand befindet. Bei Forderungen gilt als der Ort, wo das Vermögen sich befindet,*

Jurysdykcja może również opierać się na § 29 ZPO, zgodnie z którym spory wynikające z istnienia umowy lub z nią związane będą rozstrzygane przez sąd miejsca wykonania zobowiązania. Porozumienie w sprawie miejsca wykonania uzasadnia jurysdykcję tylko wtedy, gdy umawiającymi się stronami są kupcy, osoby prawne podlegające prawu publicznemu lub specjalnym wyodrębnionym majątkom prawa publicznego⁹¹.

2. Wybrane elementy postępowania

W ramach szczególnych niemieckich przepisów procesowych dotyczących postępowań międzynarodowych w sprawach handlowych warto zwrócić uwagę na § 110 ZPO, mający zapewnić zabezpieczenie kosztów procesu, a także na § 293 ZPO ustalający zasady, według których sąd niemiecki dochodzi do wiedzy w zakresie treści prawa obcego.

Ponadto w ramach ZPO od § 1067 została uregulowana międzynarodowa współpraca sądowa w ramach UE. Przepisy te dotyczą rozporządzenia 1393/2007⁹² (§§ 1067–1070 ZPO), rozporządzenia 1206/2001⁹³ (§§ 1072–1075 ZPO), pomocy w sprawach kosztów procesowych w ramach dyrektywy 2003/8/WE⁹⁴ (§§ 1076–1078 ZPO), Europejskiego Tytułu Wykonawczego zgodnie z rozporządzeniem 805/2004⁹⁵ (§§ 1079–1086 ZPO), rozporządzenia 1896/2006⁹⁶ (§§ 1087–1096 ZPO), rozporządzenia 861/2007⁹⁷ (§§ 1097–1109 ZPO), uznawania

der Wohnsitz des Schuldners und, wenn für die Forderungen eine Sache zur Sicherheit haftet, auch der Ort, wo die Sache sich befindet, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/_23.html (dostęp: 30.03.2019 r.).

⁹¹ § 29 ZPO w języku niemieckim: (1) *Für Streitigkeiten aus einem Vertragsverhältnis und über dessen Bestehen ist das Gericht des Ortes zuständig, an dem die streitige Verpflichtung zu erfüllen ist.* (2) *Eine Vereinbarung über den Erfüllungsort begründet die Zuständigkeit nur, wenn die Vertragsparteien Kaufleute, juristische Personen des öffentlichen Rechts oder öffentlich-rechtliche Sondervermögen sind*, https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/_29.html (dostęp: 30.03.2019).

⁹² Rozporządzenie nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych (doręczanie dokumentów) oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000, Dz. Urz. UE z 10.12.2007, L 324, s. 79–120.

⁹³ Rozporządzenie Rady (WE) NR 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy między sądami Państw Członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych, Dz. Urz. UE z 27.6.2001, L 174, s. 1–24, Polskie wydanie specjalne R. 19, T. 004 s. 121–144.

⁹⁴ Dyrektywa Rady 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze, Dz. Urz. UE z 31.1.2003, L 26, s. 41–47, Polskie wydanie specjalne: R. 19, T. 006, s. 90–96.

⁹⁵ Rozporządzenie (WE) nr 805/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych, Dz. Urz. UE z 30.4.2004, L 143, s. 15–39, Polskie wydanie specjalne: R. 19, T. 007, s. 38–62.

⁹⁶ Rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty, Dz. Urz. UE z 30.12.2006, L 399, s. 1–32.

⁹⁷ Rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, Dz. Urz. UE z 31.07.2007, L 199, s. 1–22.

i stwierdzania wykonalności orzeczeń na terenie Niemiec zgodnie z rozporządzeniem Bruksela I bis (§§ 1110–1117 ZPO) oraz rozporządzenia 2016/1191⁹⁸ (§§ 1118–1120 ZPO).

3. Uznawanie i wykonywanie orzeczeń

Orzeczenia wydane przez KİHS podlegają na obszarze UE uproszczonemu modelowi postępowania o uznawanie i stwierdzanie wykonalności na podstawie rozporządzenia Bruksela I bis (art. 36–57). Dlatego po wyjściu Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej potencjalnie orzeczenie, wydane w Niemczech, może być łatwiej wykonane w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej niż pochodzące z Wielkiej Brytanii.

⁹⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1191 z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie promowania swobodnego przepływu obywateli poprzez uproszczenie wymogów dotyczących przedkładania określonych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1024/2012, Dz. Urz. UE z 26.7.2016, L 200, s. 1–136.

V. Uwagi prawnoporównawcze – podobne nowe rozwiązania w wybranych państwach europejskich

Stworzenie KIHS wpisuje się w działania podejmowane w innych państwach Unii Europejskiej, tj. Francji, Holandii i Belgii w zakresie sądownictwa w międzynarodowych sprawach handlowych⁹⁹. Bezpośrednim impulsem do stworzenia sądów krajowych, które specjalizowałyby się w międzynarodowych sprawach handlowych, było ogłoszenie przez Wielką Brytanię wystąpienia z Unii Europejskiej. Do tej pory bowiem Londyński Commercial Court był najistotniejszym organem sądowym, który zajmował się rozpatrywaniem spraw handlowych z elementem międzynarodowym. W ramach rozstrzyganych przez niego spraw w większości przynajmniej jedna ze stron pochodzi z zagranicy (80% spraw), a połowa spraw dotyczy sytuacji, gdy obie strony pochodzą spoza Wielkiej Brytanii. Najczęściej podstawą jurysdykcji Londyńskiego Commercial Court jest klauzula prorogacyjna zawarta w treści łącznej strony umowy¹⁰⁰.

We Francji w dniu 7 lutego 2018 roku władze dwóch paryskich sądów: Trybunał Handlowy (*Tribunal de Commerce*) i Sąd Apelacyjny (*Cour d'appel*) oraz Dziekan Izby Adwokackiej w Paryżu podpisali dwa porozumienia: (1) protokół dotyczący postępowania przed izbą ds. międzynarodowych Trybunału Handlowego w Paryżu (*Protocole relatif à la procédure devant la chambre internationale du tribunal de commerce de Paris*)¹⁰¹ oraz (2) protokół dotyczący postępowania przed izbą dla międzynarodowych spraw handlowych Sądu Apelacyjnego w Paryżu (*Protocole relatif à la procédure devant la Chambre Internationale de la cour d'appel de Paris*)¹⁰². Dotyczą one postępowań, które zostały wszczęte od dnia 1 marca 2018 roku Stanowią one o zasadach prowadzenia – na gruncie obowiązujących we Francji przepisów – postępowań przed izbami Trybunału Handlowego w Paryżu i Sądu Apelacyjnego w Paryżu, wyspecjalizowanymi w rozpoznawaniu międzynarodowych spraw handlowych. Poniżej wskazane zasady należą do najistotniejszych reguł postępowania, zawartych w protokołach z dnia 7

⁹⁹ Zob. odnośnie do wcześniejszych działań w zakresie prowadzenia postępowania w języku angielskim w krajach europejskich: C.A. Kern, *English...*, s. 195–200.

¹⁰⁰ Zob. B. Hess, [w:] M. Weller, *The Justice...*[Przypis 36]; *Portland's Commercial Courts Report 2018*, <https://portland-communications.com/pdf/Portland-commercial-courts-report-2018.pdf> (dostęp: 19.03.2019 r.).

¹⁰¹ Tekst protokołu jest dostępny na stronie internetowej Izby Adwokackiej w Paryżu, www.avocatparis.org/system/files/editos/protocoles_signes_creation_jurisdiction_commerciale_internationale_2.pdf (dostęp: 30.03.2019 r.).

¹⁰² Tekst protokołu jest dostępny na stronie internetowej Izby Adwokackiej w Paryżu: www.avocatparis.org/system/files/editos/protocoles_signes_creation_jurisdiction_commerciale_internationale_1.pdf (dostęp: 30.03.2019 r.).

lutego 2018 roku. Po pierwsze, dają możliwość ułożenia kalendarza postępowania, w tym dat przesłuchań i daty wydania orzeczenia końcowego, tak aby określić ramy czasowe postępowania i umożliwić zaplanowanie stronom działań. Po drugie, wprowadzają możliwość częściowego prowadzenia postępowania w języku angielskim lub innym języku obcym. Dopuszczono możliwość przedłożenia dokumentacji w języku angielskim bez konieczności jej tłumaczenia, a strony, świadkowie, biegli mogą wypowiadać się w języku angielskim lub w innym języku obcym przy zapewnieniu tłumaczenia symultanicznego, ale akty procesowe powstałe w ramach i na potrzeby postępowania mają być sporządzane w języku francuskim, a orzeczenia powinny być wydawane w języku francuskim i zaopatrzone w tłumaczenie przysięgłe na język angielski. Po trzecie, jawność rozprawy może zostać wyłączona. Po czwarte, przesłuchanie stron i osób trzecich ma mieć miejsce zgodnie z zasadami kontradiktoryjności, czyli z aktywnym udziałem stron mogących zadawać pytania. Po piąte, w zakresie kosztów postępowania ma mieć miejsce umożliwienie stronom składania wniosków w tym przedmiocie¹⁰³.

Natomiast w Holandii, w Amsterdamie, od dnia 1 stycznia 2019 roku rozpoczął działalność wyspecjalizowany sąd do międzynarodowych spraw handlowych (*Netherlands Commercial Court, NCC District Court and NCC Court of Appeal*)¹⁰⁴. Sąd ten obejmuje wydział handlowy przy holenderskim sądzie okręgowym oraz wydział handlowy przy holenderskim sądzie apelacyjnym. W przypadku holenderskim postępowanie jest w całości zarówno prowadzone w języku angielskim, jak i orzeczenia są wydawane w tym języku¹⁰⁵. Ponadto sądy holenderskie należą do prowadzących najszybsze postępowania (są piątymi najszybszymi w Unii Europejskiej), a orzeczenia wydają niezawisli, niezależni i doświadczeni w międzynarodowych sprawach gospodarczych sędziowie, przy czym w składzie orzekającym w tych sprawach jest trzech sędziów¹⁰⁶. W tych sprawach sąd aktywnie zarządza procesem w porozumieniu ze stronami, a zasady postępowania są przejrzyste i elastyczne. Sąd w wyjątkowo pilnych sprawach może przeprowadzić postępowanie o każdej porze (24 godziny na dobę przez 7 dni w tygodniu) i w jakimkolwiek miejscu¹⁰⁷. Koszty postępowania są stałe i wynoszą € 15,000 (*NCC District Court*) oraz € 20,000 (*NCC Court of Appeal*)¹⁰⁸.

Z podobną inicjatywą wystąpiono w Belgii, gdzie chciano stworzyć Wyspecjalizowany sąd do międzynarodowych spraw handlowych w Brukseli (*Brussels International Business Court*). Jednak do tej chwili taki sąd nie został utworzony, a projekt dotyczący jego powstania został

¹⁰³ Szerzej zob.: O. Bobrzyńska, *Wyspecjalizowany sąd do międzynarodowych spraw handlowych – rozwiązanie francuskie z 2018 r.*, Warszawa 2019 [w druku].

¹⁰⁴ Informacja pochodząca ze strony sądu: *Netherlands Commercial Court (NCC) Pioneering English-Language Dispute Resolution in a Civil Law jurisdiction*, www.rechtspraak.nl/english/ncc/Pages/default.aspx, (dostęp: 30.03.2019 r.).

¹⁰⁵ Informacja pochodząca ze strony sądu: *Netherlands...* [Przypis 105].

¹⁰⁶ Informacja pochodząca ze strony sądu, *Key features Pioneering English-language dispute resolution in a civil law jurisdiction*, www.rechtspraak.nl/English/NCC/Pages/key-features-NCC.aspx (dostęp: 30.03.2019 r.).

¹⁰⁷ Informacja pochodząca ze strony sądu, *Key features...* [Przypis 107].

¹⁰⁸ Informacja pochodząca ze strony sądu, *Key features...* [Przypis 107].

zablokowany 21 marca 2019 przez belgijską partię N-VA, co wskazuje na to, iż w najbliższym czasie taki sąd w Belgii zapewne nie powstanie¹⁰⁹.

¹⁰⁹ M. Verbergt, *Controversiële 'kaviaarrechtbank' van Geens wordt begraven*, artykuł dostępny na stronie http://www.standaard.be/cnt/dmf20190321_04272272 (dostęp: 30.03.2019 r.); G. van Calster, *The Brussels International Business Court – Council of State continues to resist*, <https://gavclaw.com/2018/11/14/the-brussels-international-business-court-council-of-state-continues-to-resist/> (dostęp: 30.03.2019 r.).

VI. Podsumowanie

Opracowanie obejmuje omówienie postępowania przed KIHS, czyli niemieckim Wyspecjalizowanym sądem do międzynarodowych spraw handlowych przy Sądzie Krajowym we Frankfurcie nad Menem (*Kammer für internationale Handelssachen bei dem Landgericht Frankfurt am Main*). Omówione reguły dotyczą postępowań, które zostały wszczęte przed tym sądem od dnia 1 stycznia 2018 r.

Wydaje się, że Frankfurt nad Menem może stać się istotnym miejscem toczenia postępowań w międzynarodowych sprawach handlowych, o ile w Niemczech zostanie uchwalona ustawa o utworzeniu wydziałów do międzynarodowych spraw handlowych (Entwurf 53/18). Bowiern zgodnie z wyżej wymienionym projektem ma być zmieniony § 184 GVG w ten sposób, że postępowanie przed wydziałami do międzynarodowych spraw handlowych w Sądach Krajowych (*Landgericht*) oraz w ramach środka odwoławczego od ich orzeczeń przed wydziałami Wyższego Sądu Krajowego (*Oberlandesgericht*) będzie się mogło toczyć w języku angielskim, a także w języku angielskim będzie sporządzany protokół oraz wydawane orzeczenie¹¹⁰. Niestety projekt ten do chwili obecnej (stan na 31 marca 2019) nie został uchwalony.

Dlatego KIHS został utworzony na podstawie dotychczas obowiązujących w Niemczech przepisów, w tym zwłaszcza zgodnie z niemieckim Kodeksem postępowania cywilnego (ZPO) oraz ustawą o ustroju sądownictwa (GVG), a postępowanie uregulowano w tzw. Planie podziału zadań (*Geschäftsverteilung*).

Język angielski jest wyłącznie językiem postępowania ustnego przed KIHS. Postępowanie ustne może na wniosek stron toczyć się w języku angielskim bez udziału tłumacza. Natomiast protokół, orzeczenie oraz środki odwoławcze powinny być sporządzone w języku niemieckim. Podobnie postępowanie w drugiej instancji musi się toczyć w języku niemieckim.

KIHS zajmuje się międzynarodowymi sprawami handlowymi, tzn. podlegającymi właściwości wydziałów do spraw handlowych oraz niepodlegającymi właściwości innych wydziałów (tzw. sprawa handlowa), o ile dana sprawa ma element międzynarodowy i obie strony do czasu złożenia odpowiedzi na pozew oświadczą, że chcą prowadzić postępowanie ustne w języku angielskim bez udziału tłumacza.

¹¹⁰ Projektowany § 184 (2) GVG, Entwurf 53/18, s. 2-3.

KIHS został obsadzony przez trzech sędziów. Przewodniczącym jest doświadczony sędzia zawodowy Sądu Krajowego we Frankfurcie nad Menem, powołany dożywotnio. Natomiast dwóch pozostałych sędziów (sędziowie handlowi) są to przedsiębiorcy z polecenia Izby Przemysłu i Handlu, którzy zostali mianowani sędziami na okres 5 lat z możliwością dalszego przedłużenia. Do istotnych odrębności postępowania przed KIHS należy przewidziana możliwość orzekania na podstawie ekspertyzy oraz wiedzy zawodowej zarówno w sprawach, w których wystarczy ocena handlowa, jak i w sprawach praktyk handlowych. Koszty postępowania przed KIHS nie różnią się od kosztów postępowań przed innymi sądami niemieckimi.

VII. Źródła

1. Akty normatywne, projekty aktów normatywnych i dokumenty

1. Ustawa o ustroju sądownictwa, w języku niemieckim: „Gerichtsverfassungsgesetz”, <https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/> (dostęp: 2.06.2019 r.).
2. Niemiecki Kodeks postępowania cywilnego, w języku niemieckim: „Zivilprozessordnung”, <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (dostęp: 2.06.2019 r.).
3. Plan podziału zadań dla Sądu Krajowego we Frankfurcie nad Menem z 2019 r. (Geschäftsverteilung für das Landgericht Frankfurt am Main 2019), stan na 13.02.2019 r., s. 88, <https://ordentliche-gerichtsbarkeit.hessen.de/sites/ordentliche-gerichtsbarkeit.hessen.de/files/Gesch%C3%A4ftsverteilung%202019%20Stand%2013.02.2019-%20Internet.pdf> (dostęp: 2.06.2019 r.).
4. Entwurf eines Gesetzes zur Einführung von Kammern für internationale Handelssachen (KfiHG) Antrag der Länder Nordrhein-Westfalen, Hamburg und Hessen, Niedersachsen, Drucksache 42/10, informacja o nim znajduje się m.in. w Plenarprotokoll 869 Bundesrat 869. Sitzung, Berlin, 7. Mai 2010, s. 118 a, https://www.bundesrat.de/SharedDocs/downloads/DE/plenarprotokolle/2010/Plenarprotokoll-869.pdf?__blob=publicationFile&v=4 (dostęp: 2.06.2019 r.).
5. Gesetzesantrag der Länder Nordrhein-Westfalen, Hamburg, Niedersachsen, 6.03.2014, Entwurf eines Gesetzes zur Einführung von Kammern für internationale Handelssachen (KfiHG), Bundesrat Drucksache 93/14, <https://www.cr-online.de/93-14.pdf> (dostęp: 31.03.2019 r.), Gesetzentwurf des Bundesrat, 14.03.14, Entwurf eines Gesetzes zur Einführung von Kammern für internationale Handelssachen (KfiHG), Bundesrat Drucksache 93/14 (Beschluss), [https://www.cr-online.de/93-14\(B\).pdf](https://www.cr-online.de/93-14(B).pdf) (dostęp: 2.06.2019 r.).
6. Gesetzesantrag der Länder Nordrhein-Westfalen, Bayern, Hamburg, Hessen, Niedersachsen, 20.02.18, Entwurf eines Gesetzes zur Einführung von Kammern für internationale Handelssachen (KfiHG), Drucksache 53/18, <http://dipbt.bundestag.de/dip21/brd/2018/0053-18.pdf> (dostęp: 2.06.2019 r.).
7. Protocole relatif à la procédure devant la chambre internationale du tribunal de commerce de Paris, www.avocatparis.org/system/files/editos/protocoles_signes_creation_jurisdiction_commerciale_internationale_2.pdf (dostęp: 30.03.2019 r.).
8. Protocole relatif à la procédure devant la Chambre Internationale de la cour d'appel de Paris, www.avocatparis.org/system/files/editos/protocoles_signes_creation_jurisdiction_commerciale_internationale_1.pdf (dostęp: 30.03.2019 r.).
9. Urteil von Landesarbeitsgericht Köln 11. Kammer, 18. Februar 2000, 11 Sa 1268/99, Monatsschrift für Deutsches Recht (MDR) 2000, 1337.
10. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych, Dz. Urz. UE z 20.12.2012 r., L 351, s. 1–32.
11. Rozporządzenie nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych (doręczanie dokumentów) oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000, Dz. Urz. UE z 10.12.2007, L 324, s. 79–120.

12. Rozporządzenie Rady (WE) NR 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy między sądami Państw Członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych, Dz. Urz. UE z 27.6.2001, L 174, s. 1-24, Polskie wydanie specjalne R. 19, T. 004 s. 121-144.
13. Rozporządzenie (WE) nr 805/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych, Dz. Urz. UE z 30.4.2004, L 143, s. 15-39, Polskie wydanie specjalne: R. 19, T.007, s. 38-62.
14. Rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty, Dz. Urz. UE z 30.12.2006, L 399, s. 1-32.
15. Rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń, Dz. Urz. UE z 31.7.2007, L 199, s. 1-22.
16. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1191 z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie promowania swobodnego przepływu obywateli poprzez uproszczenie wymogów dotyczących przedkładania określonych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1024/2012, Dz. Urz. UE z 26.7.2016, L 200, s. 1-136.
17. Dyrektywa Rady 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze, Dz. Urz. UE z 31.1.2003, L 26, s. 41-47, Polskie wydanie specjalne: R. 19, T. 006, s. 90-96.

2. Publikacje i opinie

1. Bobrzyńska O., *Wyspecjalizowany sąd do międzynarodowych spraw handlowych – rozwiązanie francuskie z 2018 r.*, Warszawa 2019 [w druku].
2. Calster van G., *The Brussels International Business Court – Council of State continues to resist*, <https://gavclaw.com/2018/11/14/the-brussels-international-business-court-council-of-state-continues-to-resist/> (dostęp: 2.06.2019 r.).
3. Ewer W., *Das Öffentlichkeitsprinzip – ein Hindernis für die Zulassung von Englisch als konsensualoptionaler Gerichtssprache?*, 63 NJW, 2010.
4. Figura-Góralczyk E., *Jurysdykcja w sprawach nieuczciwej konkurencji*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2016, z. 4.
5. Hess B., [w:] M. Weller, *The Justice Initiative Frankfurt am Main 2017*, <http://conflictoflaws.net/2017/the-justice-initiative-frankfurt-am-main-2017-law-made-in-frankfurt/> (dostęp: 2.06.2019 r.).
6. Huff M.W., *Modellprojekt in NRW. LG Köln goes international*. <https://www.lto.de/recht/hintergruende/h/modellprojekt-in-nrw-lg-koeln-goes-international/> (dostęp: 2.06.2019 r.).
7. Kern C.A., *English as a Court Language in Continental Courts*, “Erasmus Law Review” 2012, vol 5 (3).
8. Verbergt M., *Controversiële ‘kaviaarrechtbank’ van Geens wordt begraven*, http://www.standaard.be/cnt/dmf20190321_04272272 (dostęp: 2.06.2019 r.).
9. Wallimann M., *Der Unmittelbarkeitsgrundsatz im Zivilprozess, Dogmatik und Zukunftsperspektiven eines Verfahrensgrundsatzes im 21. Jahrhundert – zugleich ein Beitrag zur allgemeinen Verfahrenslehre*, Tübingen 2016.
10. Informacja zamieszczona na stronie sądu, *Das Landgericht Frankfurt am Main beabsichtigt, ab Januar 2018 eine englischsprachige Kammer für Handelssachen einzurichten*, <https://ordentliche-gerichtsbarkeit.hessen.de/pressemitteilungen/englischsprachige-kammer-f%C3%BCr-handelssachen-ab-januar-2018> (dostęp: 2.06.2019 r.).

11. Informacja dostępna na stronie KIHS w języku angielskim: *Landgericht Frankfurt am Main Chamber for International Commercial Disputes*, <https://ordentliche-gerichtsbarkeit.hessen.de/ordentliche-gerichte/lgb-frankfurt-am-main/lg-frankfurt-am-main/chamber-international> (dostęp: 22.03.2019 r.) oraz w języku niemieckim: *Landgericht Frankfurt am Main Kammer für internationale Handelssachen*, <https://ordentliche-gerichtsbarkeit.hessen.de/ordentliche-gerichte/lgb-frankfurt-m/lg-frankfurt-m/kammer-f%C3%BCr-internationale-handelssachen> (dostęp: 2.06.2019 r.).
12. Informacja pochodząca ze strony sądu *Netherlands Commercial Court (NCC) Pioneering English-language dispute resolution in a civil law jurisdiction*, ww.rechtspraak.nl/english/ncc/Pages/default.aspx (dostęp: 2.06.2019 r.).
13. Informacja pochodząca ze strony sądu, *Key features Pioneering English-language dispute resolution in a civil law jurisdiction*. www.rechtspraak.nl/English/NCC/Pages/key-features-NCC.aspx (dostęp: 2.06.2019 r.).

